

Епістолярій як літературознавче джерело

УДК 821.161.2-6 Г.Білоус

DOI: 10.31471/2304-7402-2025-21(77)-286-303

СЛОВА, СЛОВА, СПАСІТЕ НАШІ ДУШІ ...»: ЛИСТИ ГРИГОРІЯ БІЛОУСА

Євген Баран

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;

76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57;

e-mail: evgen.baran@pnu.edu.ua

У статті говориться про українського письменника-шістдесятника Григорія Павловича Білоуса (1940-2011) і друкуються його листи до Євгена Барана.

Ключові слова: *письменник-шістдесятник, література, епістолярій.*

Григорія Павловича Білоуса (28 листопада 1939/7 січня 1940-28 грудня 2011) – українського письменника-шестидесятника, якому радянська влада не дала можливості дебютувати зі своїм поколінням, сьогодні український читач сливе не знає. А він є автором роману «Рудоман» (написаний у 70-і, надрукований 1991), кількох поем («Провидці правди і свободи», 2004), двох збірок віршів (Зоряний колодязь», 1971; «Терноцвіт», 1999), книг публіцистики («По той бік мовленого слова», 2006) і листів («Слова, слова, спасіте наші душі», 2004). А ще він рідний небіж Дмитра Білоуса (1920-2004), українського поета, лауреата Шевченківської премії. З 1999 до 2009 року Григорій Білоус очолював Черкаську обласну організацію Національної спілки письменників України й редагував часопис «Холодний Яр».

Я познайомився з Григорієм Білоусом через Петра Сороку (1956-2018) на V-му з'їзді письменників у Києві восени 2006 року. Власне, найактивніше листування у нас тривало між 2007-2011 роками. Щоправда, після 2008-го листи стали електронними. Сьогодні подаю 6 «живих» листів за 2007 рік і 18 електронних листів і листівок. Григорій Павлович кохався в епістолярії, любив писати листи на спеціальних бланках, від-

разу віддруковував їх на комп'ютері, вставляючи й фотографії. Казав, робить це, аби не вдаватися до подвійної роботи: двічі набирати, бо потім все одно надрукує листи окремим виданням. Першу книгу епістолярію Григорій Білоус видав 2004 року: «Слова, СЛОВА, СПАСІТЕ НАШІ ДУШІ»: Вибрані сторінки листування з друзями (Київ: Акцент, 2004. 624 с.). Це видання Григорій Білоус мені надіслав і я його прорецензував, Рецензія була надрукована у черкаському журналі «Холодний Яр», 2007, № 1 і дніпропетровському журналі «Січеслав», 2007, № 2, а потім повторена у моїй книжці «Тиша запитань» (2011). У цій книжці листів охоплено величезний пласт життя письменника з 1981 до 2000 року. Детальніше мої враження про книжку можна прочитати, тому зацікавлених відсилаю до названих джерел.

Що мені імпонувало у Григорієві Білоусові – м'якість і делікатність характеру. Людиною він був скромною і врівноваженою. Хоча все сприймав гостро, що і стало причиною його раптового відходу наприкінці грудня 2011 року.

У грудні 2009 року за сприяння івано-франківського міського голови Віктора Анушкевичуса була організована поїздка письменників у Черкаси і Харків. Участь у цьому проєкті брали Євген Баран, сиріч я, Володимир Єшкілев і Наталія Щерба. Більш «гримучого» поєднання важко собі уявити, але таке в моєму літературному досвіді було. Організовував зустріч у Черкасах Григорій Білоус, він же й опікувався нами у день приїзду. На прощання Григорій Павлович подарував мені альбом художніх портретів українських гетьманів Данила Нарбута, який є у моїй бібліотеці як добра згадка про добру людину.

Восени 2014 мені знову випало бути в Черкасах з офіційною делегацією з Івано-Франківська, й наступного дня ми поїхали помолитися на могилі Василя Симоненка, майже навпроти від нього була могила Григорія Білоуса. Мені було прикро, що на той час могила талановитого письменника залишалася невпорядкованою. Чи щось змінилося, не знаю.

Основною темою перших шести листів залишається література й навкололітературне життя. У них багато слушних оцінок, міркувань і присутніх висновків, актуальність яких лише поглибилася з часом. Тому у рік 85-річного ювілею Григорія Павловича Білоуса вшановую Його пам'ять публікацією збережених листів. Бо вони характеризують не лише час, але й самого автора, – людини, сповненої любови і відданости українському художньому слову.

1

5 січня 2007 року, Черкаси

Новолітую,

дорогий пане Євгене!

Завжди з цікавістю читаю статті Ваші й діалоги в пресі та різних виданнях, а на з'їзді мав нагоду вдячно потиснути Вашу праву руку зі зна-

ком істини. «Живемо» майже по-сусідськи у письменницькому довіднику, а й досі не заспілкувалися. Надолужуймо прогаяне.

Надсилаю обіцяні книги. Написано й видано в мене небагато. Воно так і залишилося поза увагою професійної критики. Може, саме це пригальмувало мою подальшу роботу не тільки над поезією, а й над прозою, спонукало до самооцінки, до спроби самокоментування. За останні десятиліття не вродилося майже нічого, крім поем про Г. С. Сковороду та Т. Г. Шевченка, котрі не раз транслювалися по першій програмі українського радіо, може, Ви їх чули. Видані невеликим накладом, вони осіли переважно в тутешньому регіоні, всеукраїнський читач їх не знає. А вони б прислужилися нашому шкільництву, студентству, вчителям і просто думаючим людям. Тут їх читають. Запрошують мене на зустрічі. Треба ходити, бо може статися так, що сам колись напрошуватимуся, а мені відмовлять, збайдужівши до рідної мови, історії, культури під впливом суцільної *варваризації* (за визначенням Володимира Базилевського). Його «Лук Одиссея» читаю й перечитую, хочу попросити його згоди на оприлюднення в нашому «Холодному Ярі» статей про внутрішній простір та про самознищення поетів. Це, певно, із його нової книги, котра начебто незабаром має вийти у видавництві «Ярославів Вал». Хотів би запросити й Вас на сторінки нашого щоквартальника, котрий має тираж 1000 примірників – більше, ніж деякі столичні літературні журнали. Вашому Слову там буде просторо й тепло, адже наш читач знає Вас і належно поцінує. Ваш відгук про книгу Василя Пахаренка підтримав його в змаганні за обласну літературну премію імені В. Симоненка – Пахаренко став цьогорічним лауреатом. Можете вітати його. Він того вартий.

Чи прийняли Лесю Білик до Спілки? То талановита письменниця, особливо в прозі. Я видрукував її «Пейзаж у вікні», чекаю нових творів. А Вам я зичу нових відкриттів і дієвої підтримки непересічних талантів у царині рідної літератури. Хай Вам щастить! Фото згодом віддрукую і надішлю.

З повагою і найщирішими побажаннями – *Євгенові Барану*.

Григорій Білоус

2

15 січня 2007 року, надвечір'ям

Шановний пане Євгене!

Щиро вдячний за незабарну відповідь та ще й з неоціненним літературним додатком. З Вашими статтями і діалогами я знайомився принагідно то там, то там набуваючи їх у періодиці та в деяких літературознавчих виданнях, а тепер матиму на відстані простягнутої руки Ваші роздуми про найдорожче для мене – *літературу*. Літературних денників я не вів, але відгукувався на прочитане в листах до друзів і знайомих. Ті листи й склали цілу книгу, про яку ми перемовилися на письменницько-

му з'їзді, а тепер я надсилаю її Вам. Наші обласні бібліотеки пропонували її минулого року на пошанування Шевченківською премією, та в Комітеті її, певно, ніхто й не розгортав. Вона не для поспішного читання, але саме Вам вона, може, буде до душі. Колись Євген Пашковський на своєму, подарованому мені «Щоденному жезлі», написав: «...щоб дочиталось до краю», то й мені хотілося б, щоб Вам також дочиталося до кінця. «Рудоман» мій нині начебто не на часі, але для тих, хто пережив оті страхіття й кому воно болить і досі, роман, гадаю, буде живильним читвом. Написаний у сімдесяті роки, а виданий у дев'яності, він втратив на першомовності, але не на актуальності. Кортить продовжити його вже в іншому плані. Маю неоціненний документальний матеріал, до якого ніяк не можу пробитися через свою щоденну запряженість у торохлого спілчанського воза, проте ще не втратив надії на творче зосередження на головному. Я не з тих, хто читає тільки дарчі написи на книгах. Уже уважно читаю Вашу. Мав би за приємність прочитати й про літературу 90-х. У наш «Холодний Яр» впадають всеукраїнські літературні потоки, так що можете сміливо орієнтувати на нього свої роздуми про яскраві творчі особистості, а позаяк ми з Шевченкового краю, то хотілося б почути в першу чергу про Шевченківських та Симоненківських лауреатів.

11-го січня відбувся літературно-мистецький вечір, на якому ми віншували Василя Пахаренка як вісімнадцятого Симоненківського достойника. Він виголосив дуже гарне слово про Симоненка, а його мінімонографія про Василя, додана до книги «Віті єдиного древа» на розгляд конкурсної комісії, чи не найоб'єктивніше дослідження життя і творчості поета і літератури про нього.

Я міг би також надіслати Вам усі наші минулорічні щоквартальники для огляду, але чи не переобтяжу Вас цим клопотом? У всякому разі Ви б мали повніше уявлення про наше видання та й про літературу нашого регіону, хоча я, укладаючи часопис, не обмежуюся регіональними авторами. Орієнтуючи його на шкільництво, студентство та вчительство, наповнюю, хотілося б думати, слухними, потрібними текстами. Приємно було прочитати в «Денниках» Петра Сороки: «Григорій Білоус надрукував зоденники Феодосія Рогового. Подія!» Але подією ставала кожна публікація щоденників і Василя Захарченка, і Василя Земляка, листування Володимира Базилевського і Віктора Близнеця, Стусове слово про Володимира Свідзінського і його поезії, слово про Євгена Маланюка і його вірші, поема Дмитра Павличка про Петрика, спомин Дмитра Кременя про Миколу Вінграновського, стаття Вадима Пепа про Докію Гуменну, «Україніка» Євгена Гуцала та інші. Дуже кортить за нинішньої поступової втрати нашим Президентом реальної влади, *майже поразки*, надрукувати бодай початок і кінець Ліниного «Берестечка». Воно так і проситься саме зараз на сторінки журналу. Аби тільки заручитися її згодою. Ех, написати б самому про це, але мало знаю, бо мало бачив. А тут

потрібен погляд не зсторонь, а зсередини. Дивуюся, чого дрімають поети-нардепи? Чи їх покинуло поетичне Слово?

Сьогодні я порадив за Володимира Базилевського, котрий написав про Дмитра Табачника так, як не писав досі ніхто. Це — вчинок. За це я шаную його ще більше. Напишу йому, подякую. Треба давати одкоша таким зневажальникам усього українського, національного, як цей зарозумілий іноходець.

Сподіваюся і я, що нам вдасться налагодити творчий діалог. Із Петром Сорокою він у нас не склався через його зайнятість і мою потонулість у щоденних клопотах: читанні рукописів, писанні передмов, друкарських роботах багатьох видавничих проєктів, у тому числі й «Холодного Яру», який я *весь* роблю сам. Крім того – різні наради, місії й комісії, творчі семінари, літературні вечори і зустрічі, презентації нових книг... Всього не перелічити, як і не переробити. Але – доводиться напинатися, аби не встигнути впорати так, щоб його не треба було переробляти. Цьому вчив мене мій батько, а батька – його батько. Спасибі їм за науку.

Вдячно тисну Вашу правицю. З повагою – *Григорій Білоус*.

3

23 січня 2007 року, обідньої пори

Дорогий Євгене Михайловичу!

Колись мене жартома просили танцювати за кожен отриманий лист, а сьогодні я сам пританцьовував на radoщах, отримавши Вашого пакета з дорогим дарунком – розкошую, читаючи «*Навздогін дев'яностим...*» (гарна, точна назва). Але перш за все – спасибі Вам за листа. Кожному приємно, коли його працю належно поцінують, а мені приємніше стократ, що саме Ви і саме так говорите про мої видання. Відчувати свою потрібність у цьому збайдужілому світі – чи не найбільша радість. Письменник, перефразовуючи відомий вислів, може сказати: «Мене не читають – значить, живу». Живу! Воюю з місцевими чиновниками. При реальній, результативній прихильності голови обласної адміністрації до нашого письменницького коша маємо клопіт із начальницею обласного управління з питань внутрішньої політики, через яке фінансується наш «Холодний Яр». Недавно намагалася витіснити з уже укладеного й зверстаного журналу твори одного з наших письменників. Тепер наполягає, щоб я узгоджував із нею кожен випуск часопису – від тексту до обкладинки, прискіпавшись до третього числа, де я до 75-річчя Григора Тютюнника розмістив унікальні його світлини роботи лубенського фотомайстра Володимира Білоуса. «Хто такий Григір Тютюнник, що ви друкуєте його в *нашому* журналі? – почув я від неї вчора. – Гроші ж наші! Як будуть вони ваші – тоді й друкуйте *вашого* Григора». Це мовилося на 16-тому році Незалежності устами нововладиці. Боже, Боже, якими

недолугими бувають нинішні чиновники! Де вони беруться на нашу голову? Кожен із них – як той камінь спотикання, котрого не обминеш і не переступиш. За Григора змагатимуся зі стиснутими кулаками. Як і за Симоненка. Їх ще за життя намагалися відсунути на узбіччя літературного процесу, а тепер не дозволяють увічнити належно. 5 грудня я на зустрічі зі старшокласниками однієї з тутешніх шкіл показав свій відеофільм про Григора, розповів, як йому жилося й писалося і як він пішов із життя. І по тому, як діти притишено слухали, я подумав: ще не втрачено, ще з ними можна (й треба!) говорити про найголовніше – спонукати їх самовиховуватися українцями, адже Україну потрібно в першу чергу будувувати в собі – тільки тоді вона не вмере, не загине.

Уже і я подався навздогін дев'яностим. Унікальний (принаймні для мене), вельми цікавий зібрано в книзі матеріал. Я не мав змоги читати всіх тих авторів, про кого Ви пишете, автори ж варті уваги! Шкода, що їхні книги осідають в регіонах. Дяка Вам велика за те, що виводите їх у широкий світ. Люблю Ваше письмо. Воно насичене думкою, виразне за позицією, точне за висловлюваннями і майже незаперечне. Чекатиму на літературні портрети Вашої огранки. Тільки видати б їх не мізерним накладом (кошти, кошти!), а масовим, як було колись, щоб удячні читачі Вашими очима поглянули на цих авторів і їхню творчість. Людей (особливо молодь) треба *вчити читати*, вчити *бачити*. Мабуть, я не випадково вдався до самокоментування кожної своєї поеми. Відкрити б постійно діючу школу читача! Отам би для нас був непочатий край роботи. Та, власне, літературна критика і є своєрідною *заочною всеукраїнською школою читача*. Наша письменниця Валентина Коваленко (кандидат педагогічних наук, викладач національного університету імені Б. Хмельницького) щойно видала *Посібник для вчителя* з переднім словом Василя Пахаренка, де повела мову про не тільки психологію, а й технологію творчості, взявши за один із прикладів мою роботу над поемою про Г. С. Сковороду («Вогонь у камені») й подавши післямову до неї. В анотації до книги говориться, що автор посібника пропонує розробку занять літературно-творчої студії для старшокласників, де широко ілюструє шляхи практичної реалізації їхніх творчих здібностей через поглиблене ознайомлення із правилами літературної творчості. Якщо Вас зацікавить це видання – спробую схилити її до щедрого дарунку на Вашу адресу, а ні – то сам добуду його й надішлю.

А зараз до Вашої уваги – наші «Холодні Яри». Хай будуть вони у Вас перед очима – може, якийсь і читнеться принагідно, а відгукнутися про часопис можна буде й улітку.

Нехай Вас Бог (чи *богиня*) надихне на написання монографії про літературу 90-х років ХХ століття. Та ще аби перекинути місточок між нею і літературою 20-х років цього ж століття – цікаві можна було б

зробити висновки. А Ваші відгуки про мою писанину, може, варто подати до «Вітчизни» чи «Літературної України»?

Дякую за матеріали про Андруховича і Білого. Перший планую в перше цьогорічне число журналу. Другим скористаюся в одному з наступних. Базилевський, спасибі йому, погодився на оприлюднення в нашому часописі його статті про самознищення таланту.

Ваш же талант, якому я подумки вдячно вклоняюся, нехай повік буде незнищеним і продуктивним. З повагою і шаною сердечною – Григорій Білоус.

4

28 січня 2007 року, Черкаси

З неділею будьте здорові,
дорогий Євгене Михайловичу!

Днями отримав Вашого листа-рецензію на «Слова, слова...» Прочитав її, наче кухоль води спекотного дня випив нахильці. Тепер перечитую – уважно, спокійно, вдячно. Душа моя нині, як стара діва, котру (на решті) засватали. Що то значить – око професійного критика! Ви побачили у моєму тексті більше, ніж я в нього вклав. Перш за все, означили його жанрово – *роман-сповідь*. Ознак класичного роману текст мій не має, однак, якщо головним героєм вважати самого автора, то можна простежити певну послідовність його громадянської позиції, здатність орієнтуватися в сфері непереплутаних духовних цінностей, озримлювати своє ставлення до адресатів і рівень міжособистісних стосунків. Ви слушно звернули увагу на кінематографічну монтажність книги. Це склалося само собою, бо я певною мірою – кіношник (маю кілька документальних відеофільмів власного виробництва). А моя увага до художньої деталі – певно, вроджена. Ціную її в кожного автора, особливо у Григора Тютюнника. Неперевершений майстер деталі! Про це можна було б написати ціле дослідження, але я не науковець, тому це – поза моїми планами. Спонукайте когось до написання монографії *про деталь у прозі* українських письменників. Можна взяти певний часовий чи віковий пласт, можна звернутися до одного чи кількох авторів, але це було б повчально для нашого пишучого брата. Хоча у кожного справжнього письменника – свої шляхи до виразної художньої деталі. Але щоб написати таке дослідження, довелося б заново перечитати гору літератури, «навилушувати» не один міх художніх знахідочок. Я спробував локально зробити це у післямовах до своїх поем. Можливо, моє тлумачення самого себе викличе у когось із читачів спротив: «Ми й самі розумні!», але мені кортіло допомогти вчителям, учням, студентам поглянути на поемні тексти не зосторонь, а з авторського боку.

Маєте рацію, говорячи про мої пейзажні картини. Це не просто картини природи. Вони завжди позначені моїм емоційним ставленням до того чи того пейзажу. Важливо не *що* змалювати, а *як поставитися* до

змальовуваного, як надати емоційного забарвлення довколишньому середовищу, в якому опиняється (діє) автор.

Про повторну потребу читнути мою книгу говорив і Петро Сорока. Мені, авторові, важко сказати, що є у ній притягального, але ж щось є. Це, певно, *аура доброзичливості* у стосунках із друзями, а може, й *оте купання у слові*, про яке писала Л. Шитова. Мовна стихія нашого Посулля, що так колоритно сяйнула у творах Феодосія Рогового, позначилася й на моєму письмі.

Ви пишете: «З українських класиків найбільшу увагу Г. Білоуса викликають Григорій Сковорода, Тарас Шевченко і Василь Стус. Недавно про кожного з цих велетів духу Г. Білоус написав поеми...». Власне, поеми написані тільки про Сковороду й Шевченка, а про Стуса я тільки маю давній намір написати поему. На шляху до неї вродилися оті роздуми, що мають назву «*Рокований вересень*». Вони самодостатні, про них схвально відгукуються вчителі, та й ті, хто його знав. Серед них найпершим читачем був Василь Захарченко. Про поеми ж мені цікаво буде почути Вашу думку.

Читати я й справді люблю. Аби можна було – тільки це й робив би. Ряд імен читаних авторів зайняв би не одну сторінку. (Я вживаю слово не *читиво* (воно – від російського кореня, а *читво* – наше, корінне, зрідні *шитву*, *литву* й ін.).

Доречне Ваше цитування. Всього, суттєвого, звісно, не перецитуєш, але найважливіші висловлювання Ви подали перед читацькі очі. Порізному називав я листи і саме листування. Ви за епіграф взяли найточніше визначення: «*Листи – перелітні птахи наших душ*». Мої міркування про українську казку й пісню не тільки Вам припали до душі. На них звертали увагу майже всі, хто читав книгу.

Епістолярна моя містифікація (лист Савки Троня) виникла сама собою і додала колориту всій книзі. А зачини листів – од рівня стосунків моїх із друзями. Пригадуєте звертання А. П. Чехова до брата Олександра: «Штани!» Це не фамільярність, а своєрідна позаформальність родинних і просто дружніх взаємин.

Я уважно прочитав обидві Ваші книги. Ви – майстер стислого по сутнього поцінування не тільки рецензованого твору, а й самого автора. Таке поєднання виграшне: читач одразу бачить творчу потенцію письменника і її конкретний результат. Я також перечитуватиму Ваші книги, шкодуючи, що мовлене про мої «Слова, слова...» не увійшло до жодної з них. Але текст Ваш я з вдячністю кладу до Вашого читацького щоденника. Як своєрідний додаток.

Нехай же Вам пишеться натхненно й результативно. Ваші тексти є своєрідними післямовами до книг шанованих Вами авторів, а для мене – переднім словом до багатьох із них, бо не всіх їх я читав.

Ще раз уклінно дякую за мовлене на мою адресу. З повагою – Григорій Білоус.

5

*19 травня 2007 року, на дачі в Заліссі
Добридень, дорогий пане Євгене!*

Сиджу на пеньку під дубом і клацаю сіє посланіє в надії, що воно депешно встигне до дня Вашого народження, а Ви в цей час, певно, перебуваєте в дорозі до Тернополя, куди доцентрово тяжіють нині душі всіх, хто щиро шанує Шевченкове Слово. Тож і моя, випереджаючи спілчанський автобус, уже там. Дуже шкодую, що не зміг безпосередньо прилучитися до цього свята, бо недавнечко моє запазушне каміння влаштувало «заворужку», а вирватися за такого стану в далеку дорогу ризиковано. Отож і сиджу під дубом у сийний травневий день, дихаю на повні груди духмяним заміським повітрям (бузок цвіте коло хати, конвалії у садку, чистотіл попід загорожею), невидне птаство врочисто піє цьому дневі осанну, сусіди по дачі шашлики смажать, а я згадую свою давню, 1975-го року, поїздку на Мангишлак, і розкошую у споминах. Учора в прямому ефірі обласного телебачення мовив кілька передсвяткових слів про Шевченка, розповів про цю поїздку, читнув уривок із поеми «Спрага», а нині вчитуюся в нову унікальну книгу Василя Стефака *«По той бік ночі»* – це про УПА, але не репортажно про її дії, а психологічно про незнищенність українця, українства, про сутність одвічної боротьби за нашу незалежність, за самостійність у цьому Божому світі, оскверненому зрадництвом. Дуже хочу, аби цю книгу прочитали й Ви і поцінували її не тільки як професійний критик, а й як вільна, незаангажована людина. Ця тема рідкісна в нашій новітній літературі, і те, що Стефак узявся за неї й подарував усім тим, хто сповідає ідею свободи, цей оригінальний, глибинний, складний і болючий твір (писати про це без болю душевного чесному письменникові неможливо), робить йому честь. Добре було б, аби цей автор був удостоєний Шевченківської премії. Чи Ви знайомі з ним?

Петро Сорока надіслав мені свій «Застиглий вогонь». Ще раніше його надіслала Леся Білик – вона редагувала цю книгу. Але огрішки є. І не тільки мовні. Добре, що маємо такого автора в українській літературі. Мені думается, що вона (література) закономірно потяжіла до есеїстики. Андрухович, Степан Процюк, Ви – яскраве підтвердження тому. Прагну до цього і я, але заважає щоденна моя клята запряженість. Готуюся до відпустки. Будьмо!

6

*18 липня 2007 року,
в спекотному Заліссі
Доброго вечора Вам, пане Євгене!*

Довгоочікувана моя відпустка триває. Побував у рідних краях на зустрічі з випускниками школи. П'ятдесят років не бачились! Лесть упізнавали одне одного, наче знайомилися заново. Зворушило, розворушило, але не вдовольнило: мало було особистісних розмов, більше співали, жартували, а мені *кортіло почути живу душу кожного*. Не почув. Та й моїм учорашнім днем ніхто по-справжньому не цікавився. Присвятив рідній школі кілька поетичних подячних рядочків, подарував усі книги, що вийшли протягом мого позашкільного життя, напросився на спілкування з якимсь із старших класів, а що з того буде – не відаю.

Після повернення з Сумщини розкошую на дачі. Готую друге число «Холодного Яру», так що Ваш есей про Володимира Базилевського надійшов якраз вчасно (сьогодні одержав), ставлю його в номер своєрідним переднім словом до його «*Імпресій і медитацій*», видрукованих у шостому числі «Києва», які я подаю в розділі «Книгарня» під рубрикою «**Наш гість – журнал «Київ»**». Крім текстів Базилевського, ставлю вінок сонетів Тамари Коломієць (наша землячка!), і першу частину повного тексту оригінального роману (також землячки!) Марини Павленко «*Санта Лучія в кирзових чоботях*», опублікованого в одному з попередніх номерів «Києва». Щиро вдячний Вам, що відгукнулися на мою пропозицію мовити добре Слово про Володимира Базилевського. Він на те заслуговує. Унікальної ерудиції критик, а точніше – справжній *поціновувач* літератури. Ви з ним у цьому вельми схожі. Навіть форма коротких *імпресійних* відгуків пасує Вам обом, бо вона – не компліментарна, а по-сутня: ви відгукуєтеся на те, що варте уваги. Вдячний я Вам і за відгук на книгу статей про моє літературне буття, він для мене багато важить. Місцева журналістська братія з тих, хто пнувся колись у письменники та так і недопнувся, зневажливо відгукнулася про той томик статей у день його презентації тут. Ваше ж Слово та ще й у «Слові Просвіти» все поставило на свої місця. Я давно переконався: дуже важливо не тільки уважно прочитати *вартісний* матеріал, а й своєчасно відгукнутися на нього, підтримати автора. Не дати на потоптання.

«Сиджу ніби у відпустці, – пишите Ви, – власне, відпустки у мене немає, але постійно щось роблю». Слово в слово повторив би за Вами і я. Не вмію відпочивати, т. т. *нічого не робити*. У мене ще більший «завал» невпораного. Але це й добре. Воно не дозволяє душі байдикувати. Дай, Боже, Вам «застовпити» докторські наукові горизонти. І відгукнутися про Стуса. І передмову до «Бистрині» написати, і про Романа Шухевича слово мовити. До речі, візьміть до уваги книгу Василя Стефака «По той бік ночі». Без неї Ваше слово про Шухевича і про той шляхетний патріотичний рух буде неповним. Стефакова книга – художня річ, але вона базується на розлогіх пляях документалістики. Цілком можливо, що вона висуватиметься на одну з найпрестижніших наших премій – досі цю тему належно ніхто не підняв, а Василь спромігся. Придивіться до

книги уважно і відгукніться розлого й посутньо – я з вдячністю поставлю Ваш відгук у третє число «Холодного Яру». Хотів запропонувати Вам це в день сторіччя Шухевича, але ніхто не відповів на мій телефонний дзвінок. Були в мамі? У Горах? Ваблять вони мене, ой, як же ваблять! Коли Віктор Громадський редакторував там, я мав можливість порозкошувати біля гірських потоків. А тепер запрошує мене до Львова Василь Стефак – і я планую викроїти бодай із тижднів на цю поїздку. А від Львова до Івано-Франківська рукою (дружньою!) подати. Цілком можливо, що навідаємося і у Ваші краї. До речі, я дуже хотів би, щоб Ви зазнайомилися з Василем Стефак. Потужний, самобутній, упертий талант.

Дуже точно Ви сказали про Базилевського: *поет-мыслитель*. Він і справді не скомпрометував себе жодним політичним ловелаством. Це й справді «письменник, який постійно змушує думати». А це – найголовніше. Він збуджує не тільки творчу мою уяву, а й совість, спонукає до чесності в Слові. Він таки й справді – *воїн-одинак*, сучасний Кирило Кожум'яка. Коли і в «ЛУ», і в «Слові Просвіти» він по-лицарськи дав ляпаса Дмитрові Табачнику, ніхто його не підтримав публічно. «Я сподівався, що буде цілий ряд прицільних статей на адресу цього українофоба, але ніхто не озвався», – скаржився якимось Базилевський під час зустрічі зі мною в НСПУ. «Нещасна та країна, котра потребує героїв», – писав один із маловідомих західних письменників. Я ж додав: «Ще нещасніша та країна, котра їх не має».

Я також щасливий, що є сучасником не тільки Володимира Базилевського, а й Євгена Барана, котрому вдячно тисну його правицю зі знаком істини.

Електронні листи:

1. ----- Original Message -----

From: Григорій Білоус 8 червня 2008, 11:06

To: pokiris@rambler.ru

Sent: Sunday, June 08, 2008 10:13 AM

Subject: Спроба інтерконтакту

Добридень, пане Євгене! Маю (нарешті) інтерскриньку, в котру можете віднині надсилати все, що важатимете вартим моєї (і холодноярської) уваги. На Вашу пропозицію давненько надіслав Вам децицію своїх текстів, та й не знаю, чи трапили вони до Ваших рук. Сподіваюся на незабарний відгук. З повагою – Григорій Білоус.

2. Григорій Білоус 20 червня 2008, 23:11

Кому:

Євген Баран

Re: Fw: Спроба інтерконтакту

Чолом, пане Євгене! Слава Богу, заkontakтували. Дякую за увагу до моєї писанини. Матиму за приємність побачити її в друці. Я нині також ув облозі всіляких клопотів. Очікую виходу першого цьогорічного числа "Холодного Яру".

Оце такі темпи фінансування цього видання. Які з минулорічних чисел "ХЯ" Ви маєте? Питаю, бо хочу поповнити комплект часопису. Озивайтеся бодай коротко.

Високого Вам сонця і високоукусної думки! Григорій Білий Вус.

3. Григорій Білоус 21 червня 2008, 11:17

Кому:

Євген Баран

Re: Fw: Спроба інтерконтакту

Аве, пане Євгене! Надсилаю третє й четверте число "ХЯ". Цьогорічне перше матимете, як тільки з'явиться на світ білий. Вийшов двотомник вибраних творів письменників Черкащини, але одержали тільки авторські примірники.

Готуюся до відпустки. Василь Стефак кличе на гостину. Якщо складеться - навідаюся й у Ваші краї. Радий був би зустрічі. Шкода, що ми так рідко спілкуємося. Надолужуймо! Григорій Білий Вус.

4. Григорій Білоус 23 червня 2008, 21:27

Кому:

Євген Баран

Re: Fw: Спроба інтерконтакту

Дякую за телефонні координати. При нагоді скористаюся. Чи маєте інтернетадресу Петра Сороки? Хотілося б і з ним ув отакий спосіб спілкуватися, тим паче, що поштові послуги значно подорожчали. Третій і четвертий "Холодні Яри" надсилаю. З повагою - Григорій Білоус.

5. Григорій Білоус 27 червня 2008, 20:51

Кому:

Євген Баран

Re: Fw: Спроба інтерконтакту

Дякую, Євгене Михайловичу, за координати Сороки. Спробую налагодити з ним бодай побіжні перемовини. Щодо намірів побувати в липні у Львові та на Івано-Франківщині моє миготливо-аритмійоване сердечко внесло корективи: перебуваю на стаціонарному лікуванні. Скільки це триватиме – не знаю, але недужим вирушати в таку далеку, зворушливу, відповідальну подорож вважаю ризикованим. Може, ця мандрівка перенесеться на осінь. Погляньте в надісланих часописах на "Маму-Марію" Григорія Лютого. Закінчення – в першому цьогорічному числі

"Х.Я.". Надішлю, коли вийде. Вам же хай думається глибинно і світло, пишеться результативно і впливово, а нам читається (й перечитується) вдячно й аплодисментно.

З повагою – Григорій Білоус.

6. Григорій Білоус 3 октября 2009, 14:17

Кому:

Євген Баран

Голос із Шевченкового краю

Дорогий пане Євгене! Дуже шкодую, що через непевний стан свого здоров'я не відважився поїхати на Ірпінську зустріч, де мав би щасливу нагоду побачитися з Вами і багатьма колегами, але ж сподівався на обіцяний Петром Сорокою приїзд до Черкас і його, і Вас, і ще когось третього з письменників. Ми узгодили й можливі дати приїзду – у Петра щось там не склалося. Шкода. Але намір його організувати цю поїздку і мої розгорнуті назустріч вам обійми залишаються чинними. Минулого тижня в Черкасах побували Степан Процюк і Сергій Грабар: мали зустріч зі студентами-філологами національного університету, котрі завалили їх записками з цікавими, оригінальними запитаннями. Про таку ж зустріч і з Вами вже домовлено з кафедрою української літератури і компаративістики. Гора студентських запитань нашттовхнула мене на думку зробити заочне інтерв'ю з друзями і колегами. Я запропонував многим поставити мені, яко цьогорічному ювілярові, по 10 запитань, на які відповім чесно й розлого. І якщо це інтерв'ю вийде цікавим, актуальним – спробую оприлюднити його в журналі або ж іще деінде. Пропоную й Вам надіслати мені свою "десятку". Ви – критик, отже можете запитати про найголовніше, найважливіше для письменника. Полюбляю Ваші есеї, розмови з читачами. Очікую нових Ваших книг. Може, щось ексклюзивне запропонуєте в наступні числа "Холодного Яру" – третє й четверте, бо перше вже в поліграфістів, друге – тематичне (спогади про Василя Симоненка до його 75-річчя), а третє й четверте – до Ваших послуг. Чи знадобилися мої прозові писаночки Галині Терелик? Може, вони заплановані до друку? З повагою – Гр. Павл.

7. Григорій Білоус 7 листопада 2009, 13:13

Кому:

Євген Баран

Голос із буднів.

Дякую, пане Євгене, за увагу до мене, затурканого й засмиканого буденними службовими клопотами, які одвертають мою увагу од літератури. Таня Дігай написала розлогий есей про мою багаторічну писанину, хотілося побачити його в "ЛУ", але вона виходить нерегулярно, журнал

"Вітчизна" заверстав той есей у свої сторінки, вже він і до друкарні за-
сланий, але коштів на оприлюднення його нема. Обійдемося публікаці-
єю в "Холодному Ярі". Дякую за оприлюднення моїх окрушин у "Пере-
валі". Вони народжуються спонтанно, я тільки намагаюся встигати зано-
товувати їх. Шкодую, що до свого ювілею не спромігся написати щось
вартісне, тому й видання доювілейного не матиму. Та коли б і написало-
ся щось, то коштів на його видання однак би не знайшлося. Нинішнього
року державним коштом вдалося оприлюднити "Щоденник" Василя За-
харченка.

Сподівався на Ваш із Петром Сорокою приїзд до Черкащини, але
він не склався у Петра, то виглядатиму вашого весняного гуртового ле-
лечого прильоту. Дякую за десяток запитань мені, яко ювілярові. Вони
вельми слухні й спонукальні для чесних відповідей. Спробую написати
колективне інтерв'ю. Після ювілейних урочистостей планую провести
звітно-виборчі збори і спробую випрягтися з

понад десятилітньої запряженості в спілчанського торохкого воза. Ози-
вайтесь.

Буду вельми радий. Гр. Павл.

8. Григорій Білоус

30 листопада 2009, 19:29

Кому:

Євген Баран

Будьмо!

Доброго вечора, пане Євгене! Ювілейні клопоти витіснили мене зі
звичного ритму життя. Фактично я народився 22 листопада 1939 року, а
батьки записали мене після війни 7-м січня 1940 року. Так що вітання
можу приймати аж до цієї дати. Про Ваш намір приїхати до Черкас у
двадцятих числах грудня я перемовився з завідувачем кафедри укр.
літератури і компаративістики нашого Національного університету імені
Б.Хмельницького Володимиром Трохимовичем Поліщуком, на що він
охоче погодився, але хотів би конкретніше дізнатися про програму Ва-
шого візиту. Недавня презентація роману Василя Шкляра "Чорний во-
рон" викликала значний інтерес до нього серед студентів та викладачів
університету. Сподіваюся на таку ж цікавість і до вашого колективного
візиту. Контактний телефон Поліщука 097 (...). Тримайте і мене в курсі
ваших спільних рішень. З повагою Григорій Білоус.

9. Григорій Білоус

17 грудня 2009, 23:02

Кому:

Євген Баран

Алаверди

Доброго вечора, пане Євгене! Читнув листівку – слава Богу, що приїзд ваш наближається. Радий буду зустрічі. Звісно, підтримаю! Єдине насторожує – друга хвиля епідемії грипу позакривала всі школи області до 24-го грудня, побоююся, що вона може захлюпнути й університет і зібрати пристойну аудиторію буде непросто. Тримайте зв'язок з Поліщуком, він буде в курсі "епідемічних" обставин. Читнув і сьогоднішнє число "ЛУ". Щиро здоровлю зі Сковородинською міжнародною! Тепер і Сковорода нас поріднив, хоч засновники премії – різні. Радий і за Сороку. Маю його нові денники. Читаю не стільки натщесерце, як перед сном. Петро знайшов удачу форму творчої самореалізації. Я й сам до таких записів схильний. Чи вийшов "Перевал" з моїми "Клейнодами"? Сподівався одержати його до свого 70-річчя. Не склалося. Фактичний день мого народження – 22 листопада 1939 року. Батьки по війні записали мене 7-м січня 1940 року, щоб пізніше пішов до школи і вчився без перевтоми. Вони й справді мудро вчинили. Навчання давалося мені легко. Тільки шкода, що жити легко не вдається. Час марнується на різні другорядні житейські потреби. Озивайтеся! Доброї Вам ночі! З повагою – Григорій Білоус.

10. Григорій Білоус 28 грудня 2009, 20:12

Кому:

Євген Баран

Навздогін відеодепеші

Доброго вечора, пане Євгене! Відважився, не питаючи згоди, надіслати DVD-диск із телебалачками про мене, ювілярного. Не маючи реальної можливості навідатися у Ваші краї, вдаюся до віртуальної. Диск запускається найкраще так: відкриваєте папку "Білоус_Григорій", де побачите дві підпапки. Відкрийте VIDEO_TS. Там з'являться 12 файлів. Правою клавішею натисніть на другий зліва кругляшок VIDEO_TS. У віконці, яке відкриється, знайдіть функцію "Відкрити з допомогою", а в ній – програму Media Player Classic, відкривши яку, побачите два треки і жовтий значок з написом "playall". Клацнувши по ньому лівою клавішею, Ви запустите весь фільм, який складається з прямого телефірму і відеофільму про мене, грішного. Вибачайте, що так детально розтлумачую, можливо, для Вас очевидне. Але ж хочеться, щоб Ви не морочилися при спробі відкрити його якимись іншими програмами. Спробую згодом відповісти на Ваші десять запитань до ювіляра. А якщо після перегляду фільму виникнуть нові – охоче відповім і на них. Дякую за оперативність: накладну справно отримав і вже позвітувався. Озивайтеся будь-як інтернетно. З повагою – Григорій Білий Вус.

11. Григорій

Кому:

pokyrys@rambler.ru

Пошанівна 31 березня 2010, 13:13

Добридень, пане Євгене! Надсилаю своє Слово про Ліну Костенко: може, воно зацікавить Вас особисто, а може, й тамтешні ЗМІ. З прийде-шніми великодними святами! Спілкуймося! Григорій Білоус.

12. Григорій Білоус 4 серпня 2010, 21:45

Кому:

Євген Баран

Re: листівка з матеріалом

Пане Євгене! Дякую за оператвність, але файли, на жаль, не відк-рилися. Спробуйте перекинути їх не листівками, а звичайними тексто-вими файлами. З повагою – Григорій Білоус.

13. Григорій

Кому:

pokyrys@rambler.ru

Подячна 5 серпня 2010, 10:38

Дякую, пане Євгене! Беру щоденники, хай читають люди. А навза-єм надсилаю відповіді на запитання мені, яко ювілярові. Оптимальний варіант. Можна було б ширше й детальніше написати, але тоді це пере-росло був автобіографічну повість. "Перевал" наче б то має намір опри-люднити мій есей про Григора Тютюнника, а Вам хочу надіслати свій відеофільм про нього – переглянете товариством із нагоди його наступ-норічного ювілейного 80-ліття, а може, запропонуєте й до телеєфіру: хай знають Тютюнника і шанують якомога ширше.

З повагою – Григорій.

14. Григорій 7 серпня 2010, 22:27

Кому:

pokyrys@rambler.ru

Колективне інтерв'ю

Шановний пане Євгене! Матиму за приємність побачити цю колек-тину розмову в "Золотій Пекторалі". Надсилаю злегка поправлений варі-ант – візьміть саме його до друку. Днями надішлю кілька DVD, які, мо-же, зацікавлять Вас, яко письменника і викладача. Чекатиму на Ваш від-гук. З повагою – Григорій Білоус.

15. Григорій 24 серпня 2010, 12:36

Кому:

pokyrys@rambler.ru

Вітальна

Із Днем незалежності!

16. Григорій 2 вересня 2011, 21:55**Кому:****pokyrys@rambler.ru**

сковородинська

Доброго вечора, шановний пане Євгене! Давно не озивався, бо нічим було хвалитися. Нині ж вродилася третя частина моєї сковородиніани, котру й надсилаю для уважного прочитання. Може, будуть якісь зауваги – прийму з удачністю. Продовжую опікуватися "Холодним Яром", до кінця року маю підготувати ще три випуски. Якщо є щось цікаве у самого чи в тамтешніх колег – надсилайте негайно. Все вартісне охоче візьму до часопису. Може, є відгуки на творчість тутешніх письменників? Хочемо організувати в Черкасах свій книжковий форум. Чув про чортківський. Ось цитата з листа Лесі Білик: "Дуже сподобався мені виступ Євгена Барана. Він все більше дивує мене і захоплює. Цікавий митець. Зізнався, що на літературній критиці ставитиме крапку, але я цьому не вірю". Чи плануєте нинішньої осені навідатися в наші краї? З приємністю згадую минулий Ваш приїзд. Частіше бачитися б, спілкуватися б на рівні піднесених над буденністю душ! Я ж за станом здоров'я не відважуюся виїздити за межі Черкас, тому й на письменницькому з'їзді нинішнього року не побуваю, за чим вельми шкодую, згадуючи наше бодай побіжне тамтешнє спілкування. З повагою і незмінною сердечною прихильністю – Григорій Білоус.

17. Григорій 26 жовтня 2011, 18:46**Кому:****pokyrys@rambler.ru**

з'їздівська

Доброго вечора, пане Євгене! Позаздрив я Юрієві Роговому, котрий уже має Вашу "Тишу запитань", яку Ви обіцяли передати мені кимось із наших делегатів. Якщо не передумали – доручіть нашій головисі Валентині Коваленко: вона мені привезе. А ще хотілося б почути Вашу думку про письменницький з'їзд, яку я спробую долучити до вражень наших колег і видрукувати в "Холодному Ярі". Хотів би почути Ваше Слово про мою "Світлицю для янгола". Чи може вона претендувати на публікацію? З повагою – Григорій Білоус.

18. Григорій 1 листопада 2011, 21:02**Кому:****pokyrys@rambler.ru**

подячна

Пане Євгене! Протягом кількох днів мав заблокований вихід в Інтернет через безгрошів'я. Сьогодні син поповнив рахунок, то озиваюся.

Дякую за слово про яворохобний з'їзд, про українську поезію – спробую принагідно оприлюднити їх у "Холодному Ярі". Пахаренко не озивався. Дякую й за книгу. Сьогодні отримав. Поклав до узголів'я – читатиму перед сном (звук робити це тільки навлежачки). Солідне видання! Вельми потрібне нашій пишущій братії, котра мало читає своїх колег. "Світлицю для янгола" (підготовлену до друку) найближчим часом надішлю Галині Турелик. Матиму за приємність побачити її на сторінках "Перевалу". На початку жовтня навідувався в рідні краї, зупинявся в Лохвиці біля пам'ятника Сковороді, що й зафіксовано на фото. Надсилаю, щоб засвідчити мою увагу до постаті Григорія Савича. Продовжую думати над четвертою (завершальною) частиною своєї сковородіани. Спілкуймося через оцю інтернет адресу, де можна пересилати великий обсяг матеріалів. Обнімаю! З повагою – Григорій.

**“WORDS, WORDS, SAVE OUR SOULS...”: LETTERS
OF HRYHORII BILOUS**

Yevhen Baran

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University; 76000, Ivano-Frankivsk,
Shevchenko St., 57; e-mail: evgen.baran@pnu.edu.ua*

This article explores the life and work of Ukrainian writer and Sixtier Hryhorii Pavlovych Bilous (1940–2011), and presents a selection of his letters addressed to Yevhen Baran.

Keywords: *Sixtier writer, literature, epistolary heritage.*